

bidraga till institutets vidmakthållande. Låtom oss visa ett lefvande intresse för hvad i denna läroanstalt meddelas, nemligen: folkupplysning, ty just denna är grundvalen till fosterlandets sanna lycka.

Olof —g.
Elev i arbetareinstitutet.

KAP. III.

Sanningens seger.

Närmare vederläggning af presidenten H. Forssells anförande. — Tanke- och forskningsfrihetens princip i fråga om arbetsklassens upplysning. — Intrigspel om arbetareinstitutet. — Slutord.

Då tiden och utrymmet i tidningspressen ej medgaf att något så när fullständigt besvara hr Forssells anförande, utan jag i November måste begränsa mig till de båda svar jag då offentligen afgaf (se ofvan sid. 42 och 48), nödgas jag här närmare ingå på några belysningar, som ämnets vigt tarfvar. Detta kapitel är därför att anse som en fyllnad till de båda förut afgifna svaren. Hr Forssell berörde de flesta hufvudkapitel i positivismen, och dessa kunna ej tolkas i en handvändning. Jag skall i det följande lemna de upplysningar om positivismen, som mest äro af nöden med hänsyn till den ifrågavarande striden.

Jag känner mig desto mera manad att återkomma till ämnet, som mången tyckes vara allt för benägen att anse uttalanden af akademiska doktorer, docenter eller professorer såsom orakelsvar, som intet tvifvel tillstädja, och hyser den tron, att alla de,

som tagit akademiska grader, äro vetenskapsmän och förstå att bedöma vetenskapliga spörsmål.

Intet är emellertid mera oberättigadt, såsom en hvar kan bedöma i betraktande deraf, att otaliga filosofie doktorer, docenter och professorer finnas, som blott känna en eller annan grupp af lärdoms-grenar, t. ex. språk och filosofi, statistik, historia, litteratur o. s. v., utan att ha kännedom om en enda naturvetenskap.

Jag bestrider hr Forssells kompetens att bedöma vår tids vetenskapliga odling, då jag ej har sett några bevis på att denne finansielle embetsman (och f. d. docent i statskunskap) egnat sig åt några djupare studier i de exakta naturvetenskaperna och i hans anförande den 17 Nov. saknat *det vetenskapliga resonnemanget*, men i stället funnit det ersatt af sofistrier och skolastiska fraser.

Gent emot presidenten i kommerskollegium stod inför svenska samhället såsom auktoritet i fråga om arbetareinstitutet dess inspektor, professor H. Gyldén, en vetenskapsman af första ordningen, åtnjutande europeisk ryktbarhet och fullständigt förtrogen med institutets verksamhet.

Den 20 Nov. förklarade professor Gyldén offentligen i alla hufvudstadens tidningar sin tillfredsställelse med institutets föreläsningar och jag är öfvertygad om att hans omdöme skulle blifva detsamma nu efter arbetsårets slut som i Nov., om ett sådant affordrades honom.

Det torde förtjena att här framhållas, att från regeringens sida ingen sorts erinran blifvit stäld till institutets styrelse och föreläsare under sistförflutna läsår.

Att institutet ej sökt drifva någon viss politik eller verka för någon viss religion, torde bäst framgå deraf, att af de föreläsningar, som derstädes under 2 år hållits, 474 till antalet, deraf 224 året 1880—1881 och 254 året 1881—1882, ingen kunnat af den offentliga kritiken, som tvifvels utan varit mycket vak-sam, angifvas hafva innehållit läror med ifrågavarande syften.

Visserligen gjordes medelst en artikel den 30 Nov. i Nya Dagligt Allehanda ett försök att stämpla min första föreläsning i anatomi och fysiologi i institutet den 7 Okt. 1880 såsom tendentiöst materialistisk; men min vederläggning, som intogs i samma tidning den 1 Dec., var af natur att fullständigt fritaga mig från beskyllningen. I Nya Dagligt Allehanda sades sålunda om den ifrågavarande föreläsningen: »Sedan föreläsaren hade påpekat, huru människokroppen — eller »menniskan», såsom positivisterne uttrycka sig — efter döden sönderfaller i sina beståndsdelar, huru dessa ingå andra kemiska föreningar, trodde han sig till sist kunna påstå, att de multnade och upplösta människokropparne efter åtskilliga omvägar gåfvo upphof till nya menniskor. »På så sätt», tillade han, »kan man tala om en odödlighet, men det är icke en individens, utan en mensklighetens.» Såsom synes, är detta ren och ohöljd materialism. Vi hafva ej haft tillfälle att mera än denna gång åhöra d:r Nyströms föreläsningar, men den vi hörde visade oss tydligen föreläsningarnas tendens.»

Mitt svar var af följande lydelse:

Till redaktionen af Nya Dagligt Allehanda.

Undertecknad får härmed ödmjukligen anhålla om plats i eder ärade tidning för följande

Vederläggning

af hvad eder referent uppgifvit om odödligheten i min första föreläsning i arbetareinstitutet den 7 Okt. 1880.

Jag bestrider på det bestämdaste, att jag till tolkningen af materieomsättningen och förruttnelseteorin lagt de ord, som referenten uppgifver: »På så sätt kan man tala om en odödlighet, men det är icke en individens, utan en mensklighetens».

Jag utredde den organiska materiens ständiga kretslopp och visade, att jordskorpan knappast skulle kunna härbergera alla de tusentals milliarder människor och djur, som lefvat, om de ej upplöstes genom en sönderdelningsprocess; och vidare, att de gaser, som häraf uppstå, upptagas af växterna och på så vis komma nya djur och människor till godo. Nya levande varelser uppbyggas sålunda af samma material, hvaraf andra före dem bestått, och på så vis kan man tala om att våra kroppar äro odödliga, fast den individuella kroppen försvunnit.

Absolut intet annat har jag yttrat i arbetareinstitutet i detta ämne.

Stockholmden 1 December 1881.

Högaktningsfullt
Anton Nyström.

Något stöd för sin uppgift kunde referenten ej uppgifva och något vidare meningsutbyte egde ej rum om föreläsningen. Jag känner emellertid personer, som åhörde den och som fullkomligt väl erinra sig, att jag tolkat ämnet så som mitt svar angifver. Hvad åhörare i institutet ytterligare intygat om mina föreläsningar och ofvan sid. 115 blifvit återgifvet, får jag här äfvenledes åberopa.

Såsom ett vitnesbörd om minä föreläsningar i kulturhistoria tillåter jag mig att påpeka det omdöme som fälts derom i Nya Pressen: att nämligen »d:r Nyström håller sina föreläsningar i kulturhistoria så objektivt och framhåller särskildt så starkt kristendomens kulturhistoriska betydelse, att man, om man ej kände hans åsigter, lika väl skulle anse honom vara en ortodox kristen som en positivist» (se ofvan sid. 67). Detta omdöme, fäldt af en af hufvudstadens mest kompetente kritiker, fil. d:r A. F. Åker-

berg, kan ej vara öfverraskande för dem, som på allvar studerat sig in i positivismen och fattat dess anda; ty de veta, att denna lära på det innerligaste — historiskt och religiöst — sammanhänger med kristendomen, hvars storhet den — gent emot negativisterna — alltid bemödar sig att framhålla. Positivismen är en utvecklingsform af kristendomen, ehuru med vetenskapen i stället för teologien som grundval; den är med andra ord *kristlighet* i förening med *vetenskaplighet*.

För att inför en större del af allmänheten visa huru jag föreläser i kulturhistoria, och framhålla de synpunkter jag lägger till grund för det historiska studiet, offentliggjorde jag i Januari 1882 tvenne afhandlingar: »*Den kristna kyrkans och kyrkolärans utveckling under de sju första århundradena e. K.*; fyra föreläsningar hållna i arbetareinstitutet»* samt »*Det historiska studiet*»; och tager jag mig friheten att hänvisa till dem för närmare upplysningsvinande i ämnet.

Hr Forssell ansåg olämpligt, att en positivist skulle undervisa i kulturhistoria. Förutom nyss anförda vitnesbörd torde det vara af vikt att framhålla, att ett af Londons förnämsta universitet, *University College*, sedan många år haft en positivist som ordinarie professor i historia, hr *E. S. Beesly*, och att undervisningsministern i Frankrike, *J. Ferry*, sedan ett par år upplåtit en af Pariseruniversitetets större föreläsningssalar till positivismens ledare, hr *P. Laffitte*, för att här hålla kulturhistoriska föreläsningar i enlighet med positivismens principer.

* Ur företalet härtill återgifvas här nedan de viktigaste punkterna.

Utan tvifvel torde den *rättvisa*, som positivisterna ådagalägga i sina historiska framställningar, snart bli allmänt insedd och rent af bli gjord till ordspråk.

Jag tillåter mig erinra derom, att arbetareinstitutet är den första offentliga läroanstalt i Sverige, deri systematisk undervisning meddelas i *kulturhistoria*, och att den önskan ofta, ehuru förgäfves, blifvit uttalad, att detta ämne skulle ingå i den allmänna uppfostran i stället för den ensidigt politiska s. k. verldshistoria, som meddelas i läroverken. Särskildt förtjenar framhållas, att insigtsfulla personer, som nitälska för folkhögskolorna, offentligt beklagat, att kulturhistoria ej ingår i dessas undervisningsämnen. Hvadan denna brist? Utan tvifvel emedan detta ämne: menniskoandens och samhällenas utvecklingshistoria ej *kan* framställas, då, såsom fallet är i våra skolor, lärofrihetens princip ej får tillämpas. Ingen objektiv historiker, som sätter sanningen högre än det gällande bruket, högre än lefvebrödet, vill åtaga sig att föredraga detta ämne, om han skall beherskas af sidoinflytanden och ämnet skall stöpas i en på förhand gifven officiel form.

Huru en ensidig och af en officiel doktrin beherskad tankegång kan alldeles vilseleda det kulturhistoriska omdömet, derom vitna åtskilliga af våra akademiska doktorer, bland andra hr Forssell, som anser dagen för Bastiljens förstöring den 14 Juli 1789 »mera påminna om tygellöshet och mord än om ädel frihet» och som i betraktande deraf, att positivismen derifrån räknar en ny tidsräkning, utbrister: »så olika kan äfven den religiösa smaken vara».

Är det då hr Forssell obekant, att 1789 års revolution framkallades af de herskande klassernas

urartning, våld och förtryck, att Frankrike först derigenom kunde befrias från lifegenskapens nesa, sedan store statsmän, tänkare och menniskovänner — såsom en Turgot, en Voltaire m. fl. — förgäfves sökt på fredlig väg genomföra denna och andra nödvändiga reformer, att Bastiljen i det 18:de århundradet betecknade dom utan ransakning, despoti utan mensklighet och förtryck af den fria tanken utan hänsyn till sanning och rätt?

Den 14 Juli 1789 påminner minst af allt om tygellöshet och mord, utan utmärker en fullt rättmätig handling af en förtrampad nation, en handling, som också godkändes af myndigheterna, hvilka stadfäste folkets dom: Bastiljens nedrifning. Emedan Bastiljens gamla murar under många dystra århundraden bevittnat en gränslös tygellöshet och fasa väckande mord, begångna af ordningsmakten, föll den. Positivismen räknar från dess fall en ny tid, emedan detta betecknar en för hela den europeiska kulturen (Sveriges inberäknad) afgörande vändpunkt; och den gör detta ej af »smak», utan af vördnad för det stora och heliga i menskligheten.

Förgäfves skall man träda upp med klingande fraser om fri forskning och liberalism, om vetenskapen såras eller om någon sorts band lägges på forskningsfriheten. Förgäfves skall man söka upplysa vår tids arbetare, om skuggrädsla visar sig i meddelandet af forskningens resultat. Må sanningen förkunnas hel och hållen. Intet är samhällsnyttigt som ej är sant, intet är sant, som ej är vetenskapligt. Nya Dagligt Allehanda har under striden om institutet menat, att arbetarne ej besitta tillräcklig »kritisk motståndskraft» för att åhöra hvilken föreläsning

som helst, och ansett, att denna motståndskraft »endast erhålles genom bättre underbyggnad och en i följd deraf högre utvecklade intelligens». Hvilken underbyggnad fordras då? Fins någon annan grund för vår tids bildning och samhällenas sanna intressen än vetenskapen, den ohöljda, osminkade vetenskap, som undervisar oss om grundvilkoren för naturens och mensklighetens ordning och utveckling?

Aftonbladet förordade den 23 Nov. »en anstalt ledd efter *andra principer* än de, hvilka ledde arbetareinstitutet» och framhöll derpå i likhet med Dagbladet, att Stockholms *borgareskola* borde genom en lämplig omorganisation göras till en undervisningsanstalt för arbetare, som vore till nytta för alla parter i samhället. Aftonbladet uttryckte den 5 Dec. den förhoppning, att arbetarne »med större anslutning skola vända sig till en läroanstalt (*borgareskolan*), som från *gammal* (kanske allt för gammal?), af dem känd och värderad rot normalt utvecklar sig till att fylla deras ökade bildningsbehof, än till en sådan (*arbetareinstitutet*), som, från att ha varit omgifven af en lockande frihetsgloria, helt plötsligt *slås i band*, hvilkas *berättigande*, hur *oskyldiga* de än för öfrigt må vara, den ifrågavarande samhällsklassen i sin helhet dock *icke är mäktig att inse*». (Se ofvan sid. 63.)

Kan någon missförstå detta tydliga språk?

Låtom oss nu, då *borgareskolan* genom anslag af stadsfullmäktige blifvit satt i tillfälle att meddela arbetsklassen en fullständigare bildning än förr, hoppas, att den ökar den »kritiska motståndskraften» mot alla osunda och falska läror, att den lär arbetarne att inse det »berättigade» i de »oskyldiga

band», hvare man velat slå arbetareinstitutet, och att rätt innerligt afsky den »lockande frihetsgloria», hvarmed det varit omgifvet! Mätte kommunens medel i *borgareskolan* nu så användas, att folket der ej blott får en underordnad kännedom om litet bokhålleri, litet geometri, litet linearteckning, litet svensk historia o. s. v., utan äfvenledes en sann upplysning om vår tids högre vetande. Vuxet folk behöfver annan föda än barnvälling!

Man bör i våra dagar akta sig att behandla arbetarne *de haut en bas* eller med nedlåtenhet eller på förmyndaresätt eller med pjollrig försigtighet i meddelandet af insigter. Intet väcker mera misstro, och harm varder enda tacken.

Aftonbladet har medgifvit (5 Dec.), att »omständigheterna ha gjort, att hon (*borgareskolan*) icke kunnat gå jemna steg med utvecklingen», och menade, att den »nu skulle kunna *ryckas upp* i jemnhöjd med densamma». Och ändock »ville *borgareskolan* själf för sin tid vara en högre folkbildningsanstalt!»! Ja, utan tvifvel har *borgareskolan* — liksom så mycket annat i vårt samhälle — genom »omständigheterna», eller med andra ord kärleken till stillaståendet, ej följt med utvecklingen. Men om den nu »ryckes upp», om den kommer att i någon mån meddela mera än förr af tidens vetande, hvem kan neka, att positivismen är anledningen dertill, efter som striden om arbetareinstitutet medfört omorganisation af *borgareskolan* och arbetareinstitutet grundats af en positivist! — Allmänt medgifves, att intill arbetareinstitutets tillkomst allt för litet blifvit gjordt för folkets högre upplysning. Dagbladet medgifver (d. 5 Dec.), att »det redan befintliga arbetareinstitutet erbjuder en lämpligare utgångspunkt» för en *högre*

folkbildningsanstalt än borgareskolan; och Aftonbladet framhåller (d. 23 Nov.), att arbetareinstitutet »onekligen icke uträttat så litet för att hos hufvudstadens arbetare väcka hågen för vetande och bildning» och att »meningen just nu är mer än vanligt varm för den sak, som här är i fråga».

Hvarför just nu? Hvarför har man låtit våra arbetare sakna den bildning, som en positivist, en frihetsvän visat vara en nödvändighet, om ej dryckenskap, anarki och ett allt allmännare missnöje skola alldeles taga öfverhand? Hvarför?

Borgareskolan har hittills endast meddelat undervisning i räkning, skrifning, satslära, bokföring m. fl. för affärslifvet nyttiga, rent praktiska färdigheter. En tid ingick i programmet äfven det allmännaste af geografi och historia, populär naturkunnighet och geometri; men dessa uteslötos igen.

Aftonbladet har varnat för att »kasta in utvecklingen på splitter nya banor och skapa nya former, der man blott behöfde vidga de gamla»; och Stockholms stadsfullmäktige ha funnit borgareskolan vara af natur att genom en vidare utveckling fylla nutidens kraf i fråga om en högre folkbildning. Enligt hvad jag från tillförlitligt håll hört uppgifvas, kommer borgareskolans utveckling hufvudsakligen att bestå i återupptagandet af nyss nämnda borttagna ämnen.

Hvad arbetareinstitutet afser meddela är: vetenskapligt vetande, kunskap om naturlagarne, människans historiska utveckling och hennes sociala lif. Denna undervisningsanstalt har därför ej yrkesskickligheten till mål, utan den *allmänt menskliga bildningen*. Den vill höja arbetsklassens *teoretiska ståndpunkt*, ej gifva en s. k. »praktisk undervisning». Detta uttryck, användt i fråga om den allmänna

folkupplysningen, har jag aldrig förstått; det är i högsta grad vilseledande, då dermed ej kan förstås annat än meddelande af kunskaper, som äro af omedelbar praktisk nytta.

Borgareskolan och tekniska skolan skulle, om praktiska kunskaper framför allt afses, vara de lämpligaste som mönster för folkbildningen!

För min del strider jag hvarken mot borgareskolan eller tekniska skolan, utan anser jag dem båda vara af den största nytta. Jag vill blott påpeka, att de ej ha samma uppgift som arbetareinstitutet och att detta ej har samma uppgift som ifrågavarande skolor. Alla dessa trenne läroanstalter behöfvas och de fullända hvarandra.

Dagbladet har också liksom Dagens Nyheter visat sig sålunda fatta arbetareinstitutets uppgift.

Man skulle väl haft skäl att vänta, att folket fått åtminstone en smula af de rikets bord, då riksdagen beviljade 10,000 kronor årligen för åren 1864, 1865, 1866 och 1867 för »offentliga föredrag i hufvudstaden i sådana ämnen, som företrädesvis tillhöra allmän bildning». Vi veta att de höllos på Börsen och i La Croix' salong. Men ingen tycktes tänka på att arbetsklassen skulle få del af den allmänna bildning, som meddelades för dessa 40,000 kronor; den hade ju borgareskolan! Visst är, att så godt som ingen arbetare åhörde föredragen, fastän de höllos gratis; intet gjordes för att få arbetarne till dem och de kunna ej annat än anses ha varit en företrädesrätt för redan privilegierade klasser. De skulle vara inledningen till ett nytt universitet i hufvudstaden och blefvo också början till Stockholms högskola, hvilken ej är för arbetare.

Hr Forssell synes ha velat kasta en skugga på mig, därför att jag i *Revue occidentale* sagt: att arbetareinstitutet ej skall använda *retrograda* (tillbakagående) lärare — — och att lärarne skola vara *fördomsfria*. I sitt i tidningarna tryckta anförande har hr Forssell särskildt kursiverat ordet *fördomsfri* och dessutom för säkerhets skull satt det franska uttrycket (*émancipés*) inom parentes. Samhället skulle tydligen få veta, att hr Forssell ansåg det strida mot all »sund» utveckling, om en svensk kommunalstyrelse skulle understödja ett arbetareinstitut med *fördomsfria* lärare! Nej, fördomsfulla skola de vara, tyckes det!

Lyckligtvis har Sverige tillräckligt många upplysta män och kvinnor för att dylika gammaldags föreställningar numera skulle kunna göra sig gällande; och trots de »öfverraskande» meddelanden, hvarmed hr Forssell öfverrumplade hrr stadsfullmäktige, har ett stort antal personer, tillhörande så väl rikare som fattigare klasser, skyndat att understödja det fördomsfria institutet, med vilkor att det fortgår i samma anda som hittills. Vi ha dessutom i andra stiftelser funnit uttryck af samma tidsenliga tendens att meddela arbetsklassen en fördomsfri upplysning, såsom i *Lars Hiertas minne*, hvars ädla stiftarinna, fru W. Hierta, förordnade, att »fonden afser att verka bland annat genom bidrag till sådana företag, som kunna verka till folkets uppfost-
ran i en moralisk och *frisinnad* anda».

Hr Forssell framhöll särskildt, att jag enligt mina skrifter »uppgifvit hoppet att verka på dem, som genom universitetsstudier eller annorledes insupit »metafysiska idéer», men hoppas så mycket mera af

våra arbetare». Ja, häri har han väsentligen rätt. Jag hoppas verkligen mera af arbetarnes sunda förnuft än af lärdomen hos de metafysiska filosoferna, »de olösliga frågornas doktorer», som äro färdiga att med erkebiskop Reuterdahl säga: »kan tiden undvara oss, så kunna vi undvara tiden», och som med »Sveriges störste tänkare» Ribbing, professor i »logik och metafysik», vilja »helt enkelt erkänna uppståndelseundret såsom ett faktum, emedan man ej kan förneka möjligheten af flera tillvarelseformer än den vanliga»!

Utan tvifvel skulle hr Forssell ej ha afstyrkt ett anslag till en undervisningsanstalt för arbetare, för hvilken professor Ribbing vore föreståndare! Tvärtom, han skulle, att döma af hans veklagan öfver uteslutandet af metafysik från arbetareinstitutet, utan tvifvel helsat en sådan anstalt såsom synnerligen nyttig och tidsenlig. Hur beklagar han sig ej öfver, att »arbetarnes undervisning skall befrias från dessa *ord* och *andeväsen*» — hvarom metafysiken lärer och hvarom den store filosofen Baco sade, då man frågade hvad han funnit i skolastiken: *ord, ord, ord!*

Aftonbladet instämde i Nov. med Dagbladet i uppmaningen, att »han, just han, som genom sitt uppträdande hos stadsfullmäktige så kraftigt ingripit i den viktiga sakens återförande från den falska ställning, i hvilken den var på väg att komma, måtte taga initiativet till bildande af ett nytt arbetareinstitut! Som det gamla varit på väg att komma i en »falsk ställning», så borde nu en förening med hr Forssell i spetsen låta »en ny anstalt börja sin — naturligtvis — konfessionslösa verksamhet».

Ja, derom är frågan. Det är just konfessionslös som arbetareinstitutets undervisning varit — trots allt hvad herr Forssell ordat om mina enskilda åsikter. Hr Forssell har aldrig hört någon af mina föreläsningar i institutet och ingen har kunnat vitna, att konfession inblandats deri. Hvarför allt detta tal om positivism och metafysik m. m., om ej emedan hr Forssell ville, att föreståndaren för institutet och föreläsaren i kulturhistoria och fysiologi skulle vara en man, om hvilken man visste, att han skulle lära sina åhörare något om »ord och andeväsen», förutom — naturligtvis — naturvetenskapens forskningar. Hr Forssell visste väl, att jag ingen vän är till den skenvetenskap, den metafysiska filosofien, hvori han blifvit uppfostrad. I åtskilliga arbeten har jag sökt visa det ohållbara i den metafysiska lärobyggnaden och saknaden af vetenskaplig grund därför. I stället för att med en otvetydig vetenskaplig bevisföring *vederlägga* mina åsikter, begagnade sig hr Forssell af sin rent borgerliga ställning som stadsfullmäktig och förmådde inemot ett hundratal män, hvaraf kanske icke fem egnat sig åt filosofiska studier, att i blind tro på hans ord göra sig till ett kyrkomöte eller rättare en inquisitionsdomstol, som gaf sig till att i en summarisk process afdöma — ett kättaremål!

Äro de tolkningar, jag framställer, *vetenskapliga*, äro de öfverensstämmande med *sanningen* och *moralen* — eller äro de osanna och stridande mot individers och samhällets väl?

Denna fråga är den första, ja den enda, som bör besvaras med hänsyn till ett begärdt anslag af offentlig myndighet.

Jag påpekar, att börja med, att arbetareinstitutet ej är afsedt för barn, utan för vuxna personer, som i allmänhet försörja och uppfostra sig sjelfva och öfver hvilka hvarken staten eller kommunen eger att utöfva andligt förmyndarskap.

Hvad undervisningen i institutet beträffar, torde ingen, som tagit kännedom om densamma, kunna påstå, att den stämplar anstalten såsom en »statsfiendtlig institution»; många vitnesbörd finnas om att den fyller sitt ändamål: motverkande af dryckenskap och dåligt tidsfördrif, och meddelande af en tidsenlig bildning.

En bestämd protest måste jag här uttala mot hr Forssells förklaring, att institutet för mig är »rent af ett organ för den positivistiska kyrkans verksamhet».

Jag upprepar här hvad jag förut offentligen betonat: att med positivistisk propaganda endast får förstås det omedelbara förkunnandet af positivismens syntes eller dess *politiska och religiösa system*.

Den rent vetenskapliga eller analytiska delen af positivismen ingår för visso i mina liksom i alla framskridne forskares teorier; men lika visst är att tillgodogörandet deraf ej kan sägas vara liktydigt med att förkunna positivismen.

På den grund är det ock som jag i *Revue occidentale* uppgifvit, att institutet »icke skall vara någon positivistisk skola i egentlig mening» och att »ingen tanke på politisk agitation eller religiös undervisning ingått i stiftarens plan»; och på samma sida i revyen har framhållits att institutet tillkommit för att enligt min mening tjena som »det förnämsta medlet mot *dryckenskapen*».

Har positivismen emellertid en strängt vetenskaplig metod för forskning, ja, då kan intet samhälle i världen utesluta densamma från vetenskapliga institutioner, då tjenar det till intet, att anhängare af äldre system söka förringa dess värde, eller att de förklara, att positivismen ej kan vara vår tids samhällen till välsignelse!

I arbetareinstitutet meddelas *positiva kunskaper* och sprides *positiviteten*, som väl är positivismens grundval, men ändock mycket skild derifrån — lika mycket som judendomen är skild från kristendomen, fast den senare står på den förres grundval.

Naturligtvis kunna sofistiske motståndare af detta samband mellan positivitet och positivism taga sig anledning att göra *hvarje* undervisning af en positivist till positivistisk agitation. En gräns må dock sättas för denna godtycklighet; och förstå lidelsefulle motståndare ej att se hvar befogenhet börjar och slutar, får allmänna opinionen fälla sin dom. Hända kan ju eljest, att en positivist slutligen ej ens skulle få hålla föreläsningar om fysiologiska skodon eller alkoholism, därför att han dermed, på sätt och vis, kunde anses göra indirekt propaganda!

Jag sviker ej min religion, då jag ej vid alla möjliga tillfällen söker påtruga andra min tro och principiellt afhåller mig från att framställa positivismen i institutet; och jag sviker ej mitt löfte till myndigheter och enskilde i samhället att ej inblanda politiska agitationer eller religiösa strider i institutets undervisning, då jag använder positivistiske jemte andre forskares vetenskapliga synpunkter och rön i framställningen af vetenskapens resultat. Eller vill någon måhända påstå, att positivismen ej innehåller

något berättigadt, vetenskapligt och obestridligt, *något*, som man har rätt att framställa i en undervisningsanstalt, som åtnjuter understöd af allmänna medel i ett lutheranskt land?

Ingen torde kunna förneka att Comte uppställt en beundransvärd klassifikation af vetenskaperna och mästerligt framhållit deras inbördes beroende.

Jag har för visso sagt (i *Revue occidentale*), att arbetareinstitutet är en frukt af positivismen, men hvad jag härmed menat, torde ej vara klart för den svenska allmänheten. Derfor att detta meddelande, som hr Forssell anført, begagnats för att vanställa denna institution tillåter jag mig här tolka meningen.

Positivismens klassifikation af vetenskaperna har sålunda gifvit mig en fingervisning vid ordnandet af undervisningen och utväljandet af ämnena, så att ingen lucka behöfver uppstå för dem, som allvarligen söka tillegna sig vår tids vetenskapliga bildning, och arbetsklassen härstädes måtte erhålla några positiva kunskaper i stället för det blinda förnekande, som redan gripit vidt och bredt ikring sig långt innan positivismen blef känd i Sverige.

Arbetareinstitutet är vidare på så vis en frukt af positivismen, att denna lära öppnat mitt sinne för arbetsklassens sak och låtit mig fatta dess sanna behof — något som den akademiska skola ej kunnat göra, hvilken hr Forssell tillhör och hvars ofattliga lärdomar ännu aldrig värmt någons hjerta för *folket* eller gifvit oss någon ledning för bedömandet af dess ställning och förhållanden. Comte har visat vigten af att skaffa folket verkliga insigter om lifvets lagar och samhällenas lifsvilkor — ej blott om undervisningens a-b-c i folkskolan — på det vi måtte kunna

förebygga anarki, omstörtningar och oreda, då utvecklingen skridit mer framåt och folket — i enlighet med den hittills gjorda erfarenheten — mer och mer deltagar i det sociala lifvet.

Detta är emellertid ej att låta institutet vara organ för någon politisk eller religiös agitation i positivistisk anda.

Hvems blir skulden, om folket ej är upplyst, då det en dag skall intaga sin medborgerliga ställning i samhället? Hvem skall bära ansvaret för de lidanden och, kanske, de våldshandlingar, som vi då, eller innan dess, möjligen skola bevitna?

Arbetareinstitutet kan göra mycket för att förebygga detta och måhända skall den dag komma, då positivismen på denna grund skall värderas af vårt lands styrelse. Låtom oss ej glömma berättelsen om den barmhertige samaritanen, som kunde göra väl, fastän han var en kättare. Männe en rätttroende svensk bör vägra mottaga hjälp af en positivist, om hans hus brinner? Männe nykterhetsvännerna böra vägra understödja verksamheten hos en positivist, då han söker rädda folk från att drunkna i bränvinets syndafloed?

Äfven på så vis har institutet varit en frukt af positivismen, att jag ärligt der sökt »lefva för andra» och der utföra min gerning, folkupplysningen med »kärlek som grund», och ändtligen att jag förkunnat oegennyttans och människokärlekens principer, och framhållit viljans makt och människans ansvarighet samt huru mycket dryckenskap och annan urartning kan af människan motverkas. Utan tvifvel är detta positivism; men är det därför ett brott, som ett svenskt samhälle bör bestraffa?

Frågan om anslag till arbetareinstitutet är af synnerlig vikt med afseende på en af de största kulturprinciper vårt land diskuterat på senare årtionden.

Som bekant var hr A. Hedin, hvilken väckte motion hos stadsfullmäktige om anslag till arbetareinstitutet, en af dem, som vid 1870 års riksdag verkade för religionsfrihet i Sverige. Det var därför intet öfverraskande, att hr Hedin kraftigt protesterade mot hr Forssells angrepp på lärofriheten och ej kunde finna, att den positivistiska verldsåskådningen, som han väl känner till, kunde vara till skada för institutets undervisning, hvarom han tagit personlig kännedom.

Jag åberopar mig samma rätt som öfrige svenske medborgare, hvilka icke antaga statskyrkans dogmer: israeliter, boströmianer, hegelianer m. fl., att förestå och undervisa i allmänna undervisningsanstalter, och hvilken rätt blifvit dem tillerkänd af 1870 års riksdag, och jag protesterar liksom 1870 års frihetsvänlige lagstiftare — hrr V. Rydberg, E. Key, A. Hedin, Dahm, Adlersparre m. fl. — mot bekännelsetvångets tyranni.

Det skall vara oss fullkomligt likgiltigt *hvem* som framställt de synpunkter och teorier, som vi finna oss böra använda, blott de äro *vetenskapliga* och öfverensstämma med *verkligheten*. Det må nu vara en kines eller en jude, en katolik eller en positivist, som uttalat dem; vi skola undersöka dem och, om de bestå inför en allvarlig granskning, tillgodogöra oss dem.*

* Hr Wallenberg sade vid stadsfullmäktiges sammanträde d. 17 Nov. att han »alltid blefve främmande för hvarje samfund,

Vid vårt lands universitet gäller i sjelfva verket denna princip, fast den reaktionära politiken synes vilja dölja densamma. Staten understödjer vid dessa högskolor lärare, som hvila på mycket olika, ofta alldeles motsatta principer. På samma dag och timme hålla en teolog, en boströmian och en naturforskare ofta föreläsningar, som fullständigt motsäga hvarandra — men de underhållas ändå af staten.

Är i sjelfva verket en boströmian, hvars verldsåskådning af svenska kyrkan anses i högsta grad kättersk, mera berättigad än en positivist att begära anslag af allmänna medel till en undervisningsanstalt i ett luteranskt samhälle — isynnerhet om all politisk och religiös propaganda uteslutes?

En boströmian tror ej på Kristi gudom — åtminstone ej enligt svenska kyrkans mening — tror ej på räddningen genom nåden och ej heller på helvetet. Och ändock kan han anställas som lärare i skolan och vid universitetet; ändock kan han få bli statsråd — ehuru dertill fordras att han skall vara »af den rena Evangeliska Läran» (Regeringsformen § 4). Hvad utvisar detta? Jo, ett af de två: antingen att han af staten tvingas att hyckla en tro som han ej har, eller ock, att staten, som vid Regeringsformens affattande 1809 ej hade någon boströmiansk filosofi, småningom antagit en annan uppfattning af begreppet evangeliskt kristen och

som hade någon fot i främmande land, ty sådana samfund ledde alltid till tvedrägt». Jag tillåter mig blott påpeka, att Sverige fått kristendomen från Frankrike genom Ansgarius, och protestantismen från Tyskland genom Luthers omedelbara påverkan, och att frimurareorden är af främmande ursprung.

i sak, ehuru ej i form, följer religionsfrihetens princip.

Det torde förtjena att särskildt påpekas, huru som K. Maj:t nyligen frikännande afdömt ett religionsmål mot trenne folkskollärare i Vermland (i Sunne), hvilka anklagades för att hysa meningar afvikande från statskyrkans bekännelse. Trots skolrådets och domkapitlets dom, hvori biskop Rundgren torde haft största andelen, och trots lärarnes bekännelse af den s. k. Waldenströmianismen, har K. Maj:t d. 21 April 1882 frikänt dem, »då det ej kan anses till fullo ådagalagdt, att klagandena i anmärkta hänseende brutit emot *sin pligt såsom folkskollärare*». Detta utslag är af utomordentlig vikt, ty det visar, att vår regering strängt håller sig till lagens bud eller: att en anklagad embetsman eller tjänsteman ej är ansvarig för annat än det, som sammanhänger med hans embete eller tjänst; och vidare att den ogillar inblandning af personliga åsigter eller inquisitoriska förhör och granskningar utanför sjelfva saken i fråga.

Då sådana principer följts i fråga om barnundervisning, böra de då ej följas, när det gäller vetenskapliga föreläsningar för vuxne, synnerligast som dessa sjelfva betala en del af omkostnaderna derför?

Huru allmänna opinionen i vårt land är emot hvarje slag af religionsförföljelse och intolerans, derpå ha vi bland annat sett ett vackert bevis i det upprop om hjälp åt lidande judar i Ryssland, som i Maj utfärdats af ett antal aktade män. Desse, tillhörande flera skilda verldsåsigter — judisk, ortodox kristen, unitarisk, boströmiansk metafysisk, vetenskap-

lig — ha framhållit, att »vårt folk till sina ärofullaste minnen räknar kampen för *samvetsfrihetens heliga sak*», och de vädja icke minst af just denna orsak till svenskarnes medkänsla för förföljda judar.

Måtte samma känsla af tolerans utvecklas hos oss *äfven för inhemska förhållanden!* Ännu återstår dock mycket innan religionsfrihetens heliga sak fattats af alla svenskar.

Herr Forssell borde ej ha glömt, att en israelit, prof. R. Rubenson, är en af de förnämsta målsmännen för vår andliga kultur, då han är professor i Vetenskapsakademien och icke blott föreläsare i utan ock rektor för Stockholms Högskola (som understöddes af stadsfullmäktige med 40,000 kr. årligen); att en annan israelit, polisintendenten S. Rubenson, är en representant för ordningsmakten i vårt samhälle; att en tredje, hr A. Rubenson, är inspektor för musikaliska akademien, som är svenska kyrkans orgelnistiska skola, och att en fjärde mosaisk förnekare af den rena evangeliska kristna läran, sekreteraren hos stadsfullmäktige M. Rubenson, är medlem af svenska riksdagen och deltagar i lagstiftning för kyrka och stat, skola och universitet!

Inför denna tolerans är det djerft att röra vid en svensk medborgares religiösa åsikter, synnerligast då hans morallära väsentligen sammanfaller med kristendomens.

Gent emot hr Forssells puritanska angrepp på min religiösa öfvertygelse och hans emot 1870 års grundlag om utvidgad religionsfrihet stridande intolerans behöfver jag blott anföra 16 § Regeringsformen för att visa, hvilket skydd en svensk medborgare åtnjuter i religiöst afseende, om skydd behöfves.

Nämde § stadgar nemligen: »Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra — — ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin Religion, så vidt han derigenom icke störer Samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer.»

Det svenska samhället torde tvifvels utan erkänna, att den grupp positivisterna här finnes, sökt befrämja allmänt väl, befordra ordning och laglydnad, sedlighet och upplysning.

Ett löfte finnes, som förbinder hvarje svensk positivist att »ständigt söka befordra verksamheten hos hvarje laglig regering, så länge den handlar oveldigt och omtänksamt». Ett annat ålägger honom att »ständigt söka tjena menskligheten till fördel för samtida och efterkommande samt att mera afse sina pligter, än sina rättigheter». Enligt ett tredje löfte skall han »söka undertrycka de egoistiska känslorna och utveckla de altruistiska (oegenlyttiga)».

Svenska staten skulle ej, utan att ådraga sig hela den bildade världens tadel för religionsförföljelse, kunna genom någon sin myndighet uttala en dom eller ett omdöme, som afser att bekämpa en lära, som gör arbete för andra till en af sina största dygder, fordrar en ordnad och fast styrelse, yrkar att familjebanden må stärkas och helgas allt mer och gent emot fåfångans och högmodets ingifvelser förkunnar den inbördes samverkans och beroendets lag!

Det upplysta sätt, hvarpå vår regering 1881 understödde arbetareinstitutet, utan fordran att utöfva inflytande på undervisningen och endast med förordnande af en inspektors tillsättande, är utmärkande för normaltillståndet i ett land med framskriden kul-

tur. Den verldsliga styrelsen bör begränsa sin verksamhet väsentligen till ordningens upprätthållande och lemna den andliga odlingen fullkomligt fri, understödande hvad som häruti kan visas stå i öfverensstämmelse med den vetenskapliga forskningen, moralen och samhällsordningen, då understöd äro nödvändiga, men utan att föreskrifva den närmare ledningen, som åligger forskarne. För den nödvändiga kontrollen behöfves endast lämpliga ombud å statens vägnar samt allmänhetens och pressens öfvervakande. Ingen sant vetenskaplig institution kan trifvas, om den verldsliga makten söker på något vis herska derinom, och ingen institution för vuxne arbetares upplysning vinner desses förtroende, om myndigheter misstänkas öfva inflytande derpå.

Det ifrågavarande anslaget till arbetareinstitutet väckte allmänhetens sympati och kunde ej tolkas annorlunda än såsom välvilja emot arbetarne, såsom ett tidsenligt bidrag till arbetarefrågans lösning, som var så mycket välbetänktare som ett berättigadt missnöje förekommit på senare åren bland arbetarne på flera ställen i vårt fosterland — icke blott med afseende på den ekonomiska ställningen, utan äfven rörande den bristfälliga undervisning, som egnats folket.

* * *

Hr Forssell tyckes i mina skrifter fått den besynnerliga föreställningen, att det skulle finnas *en positivistisk* naturvetenskap och *en annan* eller »den af oss allesamman högt uppburna naturvetenskap, som, trogen sin egen metod, säger allt hvad den vet och — ingenting derutöfver».

Hvad menas med detta resonnemang? Den enda forskning positivismen erkänner som vetenskap, är just den, som säger allt hvad som man vet och intet derutöfver; därför kallas positivismen positivism, därför är det som den ej erkänner fantasier öfver föremål oåtkomliga för verklig forskning för att vara vetenskap! Det är just emedan positivismen ej undervisar om något utöfver det vetenskapligt kända, som den misshagar hr Forssell. Det är just den naturvetenskap, som blifvit *otrogen* sin metod och säger *mer än den vet*, som är så högt uppburen af hr Forssell och andre, som han sammanfattat i »oss allesamman».

Hr F. skulle haft stor nytta af att öfverväga den tanke af Claësson, som jag i företalet till mitt arbete om positivismen framhållit: »Må ingen annan företaga kritik än den, som förut gjort sig den mödan att ej blott genomläsa, utan äfven *genomtänka* den bok, han ämnar granska, och må han ej tro, att ett dylikt genomtänkande är något hastverk. Ett filosofiskt arbete, äfven om det är litet till sitt omfång, är ej någon roman. För att inhemta dess innehåll är det ej nog med en genombläddring eller en hastig genomläsning; det erfordras verkligt studium. *Underlåtes detta, kan lätt hända, att kritiken ej träffar sitt föremål*, och då gör hon naturligtvis ingen nytta, men kan medföra skada både för den kritiserande och den som kritiseras.»

Huru ytligt hr Forssell gått till väga, framgår deraf, att han på grund af läsningen af mina skrifter meddelat de öfverraskande underrättelserna: att positivismen är en »rent kommunistisk» lära, att anarki skall framgå ur positivismens läror, att ingen frihet och sedlighet, ingen lag och rätt utom styrkans, ingen

menskelig samvaro utom förtryckets och ingen kultur skall finnas, om positivismen genom sin vetenskapliga bevisning blefve segrande. I fråga om kommunism påpekar jag hvad som står i mitt arbete om *Positivismen* sid. 467:

»Positivismen förordar *moraliska medel* och icke såsom kommunismen politiska. — — Kommunismen, som velat införa en ny tingens ordning, misskänner, ja, förnekar rent af de sociala företeelsernas naturlagar. På grund af okunnigheten om samlefnadens verkliga lagar är det som kommunismen medför en farlig sträfvan att *undertrycka all individualitet*. — — Ett annat misskännande af samhällighetslagarne framlyser hos kommunismen i dess aflägsnande af de industriella cheferna eller arbetsgifvarne. Positivismen åter lärer, af historiska och sociala skäl, att intet industriellt arbete på få undantag när kan verkamt försiggå utan bibehållandet af den gamla organisationen med kapitalister och arbetare.»

Är det något som positivismen motverkar, så är det för visso *anarkien*; intet är positivismen så förhatligt som laglöshet och godtycke. En *lagbunden ordning* söker den i allt: i naturens, i samhällets, i individets livsprocesser; detta framlyser på hvarje sida af positivistiska skrifter; »ordning som stöd» är ett af positivismens förnämsta budord. Derför är det ock som positivisterna af de hejdlöst liberale, af yttersta venstern — här som i Frankrike — anses t. o. m. som *konservative*. Detta är en känd sak. »I ett systematiskt historiskt studium ligger räddningen från en fortsatt godtycklighet och anarki inom politiken», säger Comte bland så mycket annat i fråga om ordningen; och jag har för min del också sökt

medelst systematiska föreläsningar i historia i min ringa mån bidraga till en lugn och ordnad utveckling.

Jag skulle intet säga om hr Forssells tal om anarki, om han kunnat påvisa en enda handling af en sann positivist, som hade en anstrykning af anarki; men han känner ingen sådan, utan har i brist på bevis tillgripit konservatismens vanliga metod att profetera att allt möjligt ondt skall härflyta af deras känslor, tankar och handlingar, som våga rubba något af — det kära gamla! Hr F. har här talat alldeles emot hela positivismens anda och mening.

Positivismen hyllar ej massans välde, men därför ringaktar den ej folkets uttalade meningar; den erkänner ej *antalets* makt, men vördar den *allmänna opinionen*, förutsatt den är öfverlagd och grundad. Men positivismen anser, att »de sociala frågorna äro allt för svårlösta för att af hvem som helst kunna utan vederbörlig förberedelse diskuteras eller af den stora publiken afgöras. — — Det är nödvändigt att det stora flertalet frivilligt afsäger sig sin rätt till *suverän granskning*, så snart man funnit värdiga organ, som öfvertaga samhällets verkliga ledning». Dessa citat ur mina skrifter har hr Forssell sjelf anfört; men tror någon, att han deri velat se en kamp mot anarkien? Nej, han har blott anfört dem för att, på demagogers sätt, kittla massans frihets- och sjelfständighetskänsla, för att söka stämna den mot positivismen såsom en despotisk lära! Såsom jag i mitt första svar till hr Forssell af den 21 Nov. framhållit, fordrar positivismen nu och allt framgent att »ingen sorts förtryck af olika meningar får ega rum — — och att en fullständig frihet skall finnas för diskussion och framställning af åsikter». Detta ställe

i min bok om *Positivismen* borde hr Forssell ha sett, om han studerat den med någon uppmärksamhet och velat framställa positivismen *uteslutande af kärlek till sanningen*. Eller tror manne hr F. att hvem som helst kan diskutera de sociala frågorna, efter som han tyckts uppträda till den förtryckta massans försvar? Vill hr F. anse massans domar ofelbara eller dess granskning suverän?

Det tager sig emellertid egendomligt ut, att finna hr F. ena ögonblicket tala om den anarki, som skall följa af positivismen, och ett annat framhålla att positivismen ej skulle tillstödja folket någon frihet. Jag kan ej annat än i denna inkonsequens se — med förlof — ett uttryck af hämd, då positivismen ej kan beundra protestantismen så som hr F. tyckes göra. Jag har i mitt arbete *Positivismen* sid. 222 sagt, att Comte ansåg »protestantismen karakteriseras af vädjandet till den fria individuella forskningen och utgör en del af den negativa doktrinen eller den *revolutionära filosofien*. — — Denna innebär emellertid en *anarkisk princip* i den absoluta individualism, som den förkunnar då den tillerkänner en hvar menniska förmåga att afgöra alla möjliga frågor — utan att några kompetensvilkor först fordras. Men härigenom upphäfves hvarje andlig auktoritet, och hvar är då gränsen mellan personlig frihet och anarki?» (Se *Positivismen* sid. 222.)

Manne ej det protestantiska Sverige mer än nog fått se följderna af den så beprisade förmågan hos alla människor att granska allt? De otaliga sekterna, den fullständiga splittringen inom den protestantiska kyrkan, kolportörernas framfart m. m. torde tillräck-

ligt intyga, att en anarkisk princip fans i den protestantiska revolutionen.

Positivismen fordrar, att man i religions- och samhällsläran skall ha lika goda *skäl* som i de enklare vetenskaperna och att man ej skall i de förra ledas af subjektiva meningar mer än i de senare. Detta är intet förtryck, intet andligt förmyndarskap; det är vördnad för *sann forskning* och de *lagar*, hvarom den lär.

Hvad nu beskyllningarna för att motverka sedlighet, frihet, lag och rätt beträffar, som han trodde sig kunna stödja med några ur sitt sammanhang lösryckta citat, så må jag här bemöta dem med att anföra endast några få stycken, som torde tillräckligt utvisa, *hur litet hr Forssell känner den lära*, hvarom han velat *upplysa* stadsfullmäktige och det svenska samhället, och huru han ofta framställt raka motsatsen till positivismen.

I mitt arbete »Om *Sinnesrubbing* och människans förmåga att motverka detta sjukdomstillstånd» (1878) sid. 55 säges:

»Karakterens, sinnesbeskaffenhetens, dygdens och lastens beroende af vår *vilja* måste vi anse som ett ovederläggligt faktum. — — Hvad är i sjelfva verket grunden för alla religionslärorors moraliska föreskrifter, om ej en *fordran på individets egen kraft*, som skall visa sig i efterföljd af hvad den föregående utvecklingen medfört såsom det bästa och nyttigaste för samhällets och individets bestånd och framsteg! Den dagliga erfarenheten har lärt oss, att det, vid sidan af de ärftliga anlagen, om hvilkas tillvaro man alltid varit öfvertygad, i människans inre finnes en

makt, som till en betydlig grad eger förmåga att leda henne.»

I *Gyldene ord* framhålles som det första budordet för positivisterna: »Lef för andra; underordna de enskilda intressena under de allmänna, personligheten under samhälligheten»; der står vidare följande citat ur Comte: »Det altruistiska (oegennyttiga) lefvernet kan ensamt förskaffa menniskan en fullständig och varaktig harmoni! — — En verklig förståndsöfverlägsenhet kan ej till fullo utöfva sitt förnämsta inflytande, om den ej är *underordnad en hög moralitet*. — — De starkare tillkommer det att skydda de svagare och de svagare att hysa vördnad för de starkare.»

Egendomligt var, att, samtidigt med att hr Forssell före det beryktade uppträdet hos stadsfullmäktige studerade mina arbeten och nedskref sina påståenden att jag förnekade den sedliga viljan etc., jag höll ett föredrag om »Viljan och ansvarigheten» i en Good-Templarorden i Stockholm (d. 23 Okt 1881), och refererades detta i flera af våra dagliga tidningar. Enligt Dag. Nyh:s referat (d. 31 Okt.) framhöll jag i detta föredrag, att »vi i egenskap af människor äro *ansvariga* för våra handlingar», och uttalade jag mig »skarpt mot den hos nutidens läkare så mycket gängse fysiologiska *materialismen*, som sönderbryter skiljemuren mellan det man i dagligt tal kallar ondt och godt, som kastar den fria viljan öfver bord och öfverlemnar allt åt slumpen». Och enligt Nya Pressen d. 24 Okt. »gick föredraget ut på att ådagalägga människans förmåga att genom sin viljas kraft besegra sin naturs lägre drifter och motstå sådana frestelser som t. ex. dryckenskapen».

Och nu, inför dessa redogörelser, tillåter jag mig fråga, om hrr stadsfullmäktige *nu* såsom den 17 Nov. 1881 anse hr F:s auktoritet af den beskaffenhet, att de uteslutande derpå skulle grunda sina omdömen i kulturfrågor?

Och jag frågar de »många personer, om hvilka hr F. bestämdt vet, att de icke haft en aning om de förhållanden han upplyst» den 17 Nov., huruvida de anse alla de af hr F. skildrade förhållandena vara öfverensstämmande med verkligheten?

* * *

1 »*Nationalekonomisk tidskrift*» (häft. 11, 1881), utgifven af V. Folke Hansen och V. Scharling, tvenne framstående politiker i Köpenhamn, har lemnats en redogörelse (15 sidor stark) för »*den positivistiska missionen i Sverige*», och hvilken torde böra i sammandrag här meddelas. Den är så mycket beaktansvärdare, som den visar, huru personer, som ej ledas af politiska bevekelsegrunder, se samma sak mycket olika.

Artikelförfattaren d:r Vilkens yttrar:

»Man läser på det hela taget denna bok (»*Positivismen*» af d:r Nyström) med respekt för det allvar, den kärlek och den förmåga, hvarmed fakta här äro framställda. Den hvilar på ett grundligt studium af Comtes lära, framställningen är klar och åskådlig, i kapitlet om vetenskapernas klassifikation är en om stora kunskaper vitnande hänsyn tagen till de framsteg vetenskaperna gjort sedan Comtes dagar; de frön till positivismens andra fas, som finnas i den första, äro på ett förträffligt vis framhållna, en organisk helhetsbild har blifvit framställd, och Nyström har

rätt deruti, att det ej finnes en sådan motsats mellan Comtes första och andra fas, att positivismens venster har skäl att i den sista blott se en sinnesförvirrad mans utgjutelser. Det var utan tvifvel något annat: *en allvarlig andes behof af ett religiöst element, en positiv andes protest mot tidens egoism och en kritik, som blott upplöser utan att sätta något i stället.* — —

Hvad som isynnerhet kan intressera tidskriftens läsare, är den form af *arbetarerörelse*, som d:r Nyström på positivismens grundval sökt införa i Sverige. Egendomligt för rörelsen är en *helt ny ande, hvari man visserligen gerna vill önska hvarje arbetarerörelse vara ledd*, men som onekligen lider af den bristen, att den för att verka praktiskt nyttigt för arbetarne förutsätter, att *alla andra klasser ledas af samma anda.* — —

I »Kapitalets och arbetets problem» förordar han en organisation, som *öfverensstämmer med den föregående kulturen och våra nu gällande samhällsförhållanden*, och han lägger vikt på, att *uppföstran och förståndsodling* måste lika mycket tillgodoses som egendoms- och arbetsförhållanden. Positivismen fordrar moraliska medel i stället för kommunismens politiska. D:r Nyström ser i kommunismen och socialismen ett misskännande af de ekonomiska naturlagarne och dristar sig till och med antaga, att positivismen af historiska och sociala skäl lärer, att intet industrielt arbete kan verksamt försiggå utan bibehållande af den gamla organisationen med kapitalister och arbetare. — —

Hvilket utomordentligt inflytande en sådan institution som arbetareinstitutet skall öfva på arbetarnes intellektuella och moraliska väsen, på deras fa-

miljelif och på samhällslifvet, är värtaligt framhållet. Man skall här tala om utopier, och nekas kan ej, att målet är något storslaget. Jag medgifver emellertid d:r Nyström fullkomligt, att en sådan tanke, synnerligast när den arbetar sig fram från en ringa början hufvudsakligast genom arbetarnes egen energi, icke hör till de lösa drömmarne. — —

En sådan arbetarerörelse, som är uppfylld af positivismens anda, bjuder oss åtskilliga förträffliga drag. Den förespeglar icke arbetarne en tid, då allt flyter af mjölk och honung, och den väntar icke en allmän pånyttfödelse af menskligheten genom socialistiska institutioner, de må nu heta republik eller utvidgad valrätt. Den afbryter ej våldsamt bryggan till framtiden och den vet, att institutioner blott ha betydelse i samma mån som de motsvara tid och omständigheter, och att nya institutioner blott få styrka genom att fyllas med mera intelligens och mera socialt sedlig anda. Under det den lägger den afgörande vigten på *arbetarnes upplysning*, väntar den dock icke allt af förståndet, utan lägger i lika mån vigten på *hjärtats, karakterens, viljans sjelfuppföstran* genom föreningsväsendet. Den förhåller sig till Lassalle som den positivistiska till den metafysiska andan. Metafysiken talar till individualismen och är därför kritiskt upplösande, positivismen till samhälligheten och inskräper erkännandet, att den verkliga lyckan är förenlig med alla möjliga vilkor, förutsatt att de ärligt uppfyllas och riktigt uppfattas; den förra talar väsentligen om *rättigheten*, den senare om *pligten* mot samhället; den förra gifver arbetarne *i kritikers, sofisters och talares våld*, den senare vill utveckla *det sunda förnuftet, den ärliga och lugna tillfredsstäl*

lelsen; de socialistiska agitatorerna smickra gerna arbetarne, hr Nyström talar äfven allvarligt om deras dryckesbehof, deras lust att roa sig och att föredraga detta framför en allvarlig och upplysande odling, om deras karakterslöshet o. s. v. En agitator är herr Nyström icke, om hans rättrådighet, billighet och måtta i alla spörsmål får man den bästa mening. Man må önska arbetarerörelsen uppfylld af en sådan anda. — — D:r Nyström är ej så inne i de social-ekonomiska rörelserna att han tillräckligt genomskådat de sociala problemens svårighet; men i det stora och hela har han rätt i sin metod.»

Undras må väl, om hrr stadsfullmäktige, derest de egt kännedom om Nationalekonomisk Tidskrift, och för öfrigt haft lika god insigt i frågan som en utlänning aktat nödigt skaffa sig — om de också då skulle kommit till det resultat som gjort d. 17 Nov. 1881 till en för dem allt annat än ärofull bemärkelsedag.

* * *

Jag afgick från föreståndareplatsen i arbetareinstitutet för att ej utgöra ett hinder för stadsfullmäktige att bevilja anslag till institutet och för att i handling visa, att jag inga afsigter haft att på något egenmäktigt sätt leda denna anstalt eller införa andra principer än de, som uttalats i dess program. Ett förslag framställdes då — af hvem är mig ej bekant — att öfverlåta institutet till ett sällskap, bestående af ett tjugutal personer af framstående samhällsställning. Detta sällskap skulle dels samla penningar genom enskilda bidrag, dels hos stadsfullmäktige begära anslag till institutet.

Utan tvifvel hade det tilltänkta sällskapet förskaffat institutet en gynsam ekonomisk ställning och utan tvifvel hade programmet till en början blifvit väsentligen följdt. Men frågan är, om institutet förblifvit hvad det var och hvad det var ämnadt att vara: en neutral undervisningsanstalt för meddelande af den vetenskapliga forskningens resultat, utan sidoinflytanden och utan inblandning af ovetenskapliga element och utan den sorts historia som man kallar »öfverenskommen saga»? Frågan är, om institutet förblifvit en anstalt för arbetarklassen, om arbetarne omfattat det med det för dylika företag nödvändiga förtroendet. Arbetareelementen i institutets styrelse betviflade detta senare, afstyrkte förslaget att bilda ett nytt sällskap och sökte förmå mig att ej afgå som föreståndare. De framhöllo vidare den omständigheten, att styrelsen, sådan den var, var ansvarig inför regeringen och enskilda gifvare för de medel institutet erhållit och ej kunde anses ha rättighet att upplösa sig och öfverlåta institutet till ett främmande sällskap, samt ändtligen att arbetarklassen härigenom skulle fatta en afgjord misstro till institutet.

Jag tillfrågades om förslaget att öfverlemna institutet till det ifrågasatta sällskapet, dervid jag uttalade mig deremot, *derest det ej skulle bestå af lika många arbetare som herremän.* Detta var mitt vilkor, men det antogs ej.

Skälen till mitt vilkor voro, att jag lika litet som vår tids arbetare var öfvertygad om, att en neutral och objektiv riktning i institutets undervisning skulle kunna upprätthållas af något sällskap, om det ej vore på nyss angifna sätt sammansatt, och vidare, att misstron bland de folkliga elementen mot de rike

och de maktegande är för stor för att på annat vis kunna öfvervinnas. Jag uttalade mig vidare mot förslaget därför att jag ansåg mig ha skäl att bakom detsamma antaga en politisk intrig af personer, stående utanför institutet, och att detta inom kort skulle komma att undergå en fullständig omstöpning till skada för folkbildningen. Anledningen till detta mitt antagande var, att åtskilliga personer, som förut ej visat något intresse för denna art af folkupplysning, visade sig synnerligen angelägna att komma i besittning af institutet. Ett lugnare sätt att gå till väga än det härvid ådagalagda hade måhända medfört framgång för deras planer; men oförsigtigheten och hetsigheten røjde hvad som låg bakom det plötsliga intresset för arbetsklassen.

Under det jag sökt på allt sätt hålla politik borta från institutet, har först hr Forssell och sedan några andra politiker af mera skiftande färg velat göra institutet till en politisk stridsfråga. Häremot ha dock institutets sanna vänner vetat att sätta en gräns.

Det utlåtande som stadsfullmäktiges beredningsutskott afgaf angående det begärda anslaget (se ofvan sidan 25), visar tydligt, att ett årligt anslag af denna myndighet, som det ifrågasatta sällskapet hoppades förskaffa institutet, skulle medföra en genomgående förändring af dess organisation och verksamhet.

Då flera af stadsfullmäktiges ledande män (deribland hr Forssell) allt ifrån arbetareinstitutets tillkomst visat sig afvogt stämda och vägrat bidra med gåfvor dertill, hade jag aldrig hyst några förhoppningar om beviljandet af anslag af denna myndighet, men ville ej motsätta mig det förslag, som

af en stadsfullmäktig gjordes förliden höst att väcka motion derom.

Ett antal rike hade lofvat att gifva de medel, som kunde behövas för institutets ledning i en »sund» och »samhällsnyttig», men på samma gång »verkligt liberal» anda, med vilkor att jag afginge från institutet icke blott som föreståndare utan äfven som föreläsare. Man lät då föreslå mig att för en ej obetydlig summa köpa mig ur institutet, ett förslag, som jag ej kunde annat än tillbakavisa såsom en skymf. De pekuniera uppoffringar, jag gjort för institutet — inkomsterna af ett års läkarepraktik, som blifvit åsidosatt — har jag gjort för *sakens* skull, ej för att betalas därför.

För att betrygga föreläsarne i institutet för ovärdiga angrepp, sökte jag strax efter min afgång som föreståndare att få tanke- och forskningsprincipen formligen antagen för institutet och inlemnade därför följande skrifvelse:

»Till styrelsen för arbetareinstitutet!

Undertecknad får härmed anmäla, att, i den händelse styrelsen behagar hedra mig med någon lärarebefattning vid arbetareinstitutet, jag endast då anser mig kunna mottaga förtroendet, om styrelsen i ett särskildt aftal ville bestämma:

att inga band få läggas på forsknings- och framställningsfriheten: alla verkliga erfarenheter, alla timmade tilldragelser och alla af den vetenskapliga forskningen stödda teorier få framställas;

att inga utanför stående myndigheter eller sällskap ega att bestämma öfver undervisningens ledning och styrelsens åtgärder;

att det i princip antagna förslaget till program och stadgar för arbetareinstitutet ej ändras i några hufvudpunkter; samt

att i föreläsningssalen uppsattes såsom en tredje devis för institutet:

Tanke- och Forskningsfrihet.

Stockholm d. 29 Nov. 1881.

Med utmärkt högaktning

Anton Nyström.»

Följden af denna skrifvelse blef, att den äskade tredje devisen uppsattes i föreläsningssalen.

Arbetareinstitutets styrelse för 1881—1882 sammanträdde på min anmodan första gången d. 7 Sept. 1881 och beslöt då, »på prof. Dahlanders förslag, att, som institutet ännu ej egde någon kassa (blott förhoppning om anslag af 5,000 kr), d:r Nyström tills vidare finge på egen risk skaffa lokal, träffa aftal med lärare m. m., då de öfrige styrelseledamöterna ej borde ikläda sig något ansvar för institutets utgifter, utan väsentligen vore att anse som rådgifvare och moraliskt stöd åt d:r N., hvilken de ville erkänna som institutets föreståndare — — och iklädde sig d:r N. risken för institutets beräknade utgifter».

Efter min afgang som föreståndare beslöt styrelsen d. 29 Nov., »att af arbetareinstitutets inventarier och materiel skulle ställas till doktor Nyströms enskilda disposition det, som tillkommit före förra arbetsårets slut.» Detta har emellertid aldrig blifvit fördt från institutet, utan alltjemt användts vid undervisningen.

Dekorationsmålaren hr C. K. Norberg aflemnade d. 23 Nov. följande skrifvelse:

»Att de plancher undertecknad under förliden vinter (1880—1881) målade för d:r A. Nyströms anatomiska föreläsningar voro och äro för d:r Nyströms disposition, får jag härmed förklara.»

Den 26 Febr. 1882 förklarade jag mig i ett gåfvobref villig att under vissa vilkor till institutets styrelse öfverflytta min eganderätt till undervisningsmaterielen. Dessa vilkor afse uteslutande institutets fortsatta verksamhet i enlighet med dess ursprungliga program och dess fritagande från sidoinflytande af utanför stående myndigheter.

Vid sammanträdet d. 7 Maj uttryckte styrelsen »enhälligt den åsigten, att inom hennes befogenhet ej låge annat än att med arbetsårets slut afgå». Styrelsen torde svårligen kunnat fatta annat beslut, då den egentligen blott konstituerats för det arbetsår, som då höll på att afslutas, och aldrig iklädt sig någon risk för institutets utgifter och ej heller egde materielen.

Den 30 Maj beslöt styrelsen »att till doktor Nyström återlemna allt det, som kan anses vara hans tillhörighet eller tillkommet genom hans åtgärder».

Den 1 Juni bildades en ny styrelse, bestående af: prof. O. Torell, ordförande, prof. F. A. Smitt, fabriker F. G. Klint, fabriker G. H. Tidbeck, målaremästare J. Håkansson, skomakaremästare C. Vesterlund, murare A. Lindblom samt med. d:r A. Nyström, sekreterare.

Utän tvifvel har den stora allmänheten väsentligen stadgat sitt omdöme om hr Forssells kritik och om arbetareinstitutets verksamhet och måhända har

en och annan, som hittills varit villrådlig och trott sig böra tadla mig, af denna sammanfattning af striden om anslaget till institutet fått en annan uppfattning och insett, att hvarken positivismen i och för sig eller min verksamhet i arbetareinstitutet motsvara de föreställningar, som hr F. sökt ingifva.

Mången torde ha funnit, att det är positivismens allvar, dess ordningsbud och sedlighetssträfvän som lika mycket som dess frihet från fördomar väckt en afvog stämning hos hr F. och hans parti.

Frihetsvänner som röja slarfaktiga tendenser eller ytliga naturer, äro mindre afskydda och fruktade af den förstenade konservatismen än ordningsälskande och bildningsspridande frihetsvänner. Och det är sådana som fått arbetareinstitutet till stånd. Det är först och sist i sedlighetens och nykterhetens namn jag föreslagit institutets grundande; det är principen af grundlighet, lärdom och ordning i allt, som jag efter måttet af mina krafter sökt sprida bland folket, och aldrig har jag tänkt verka för utvecklingen på någon annan grundval.

Intet i verlden kan afhålla den från att verka för folkupplysningens sak, som blifvit genomträngd af en sann samhällighetskänsla och fått blicken öppnad för arbetsklassens utomordentliga betydelse i våra dagar och kommit till insigt om samhällets skuld till densamma.

Åt arbetsklassens sunda och sanna upplysning erbjuder jag med glädje och förtröstan mina krafter, viss om att jag ej kan på bättre vis tjena mitt fosterland.

Åt alla de tidningsredaktioner och enskilda personer, som offentligt och enskildt försvarat arbetare-

institutet och min verksamhet i dess tjänst mot hr Forssells oberättigade angrepp och åt alla dem, som med gåfvor understödt institutet, anhåller jag äntligen härmed få, i upplysningens, sanningens och rättvisans namn, uttrycka min skyldiga och uppriktiga erkänsla.

Rättelse och tillägg till sid. 25:

Före andra styckets början sättes:
Beredningsutskottets utlåtande var af följande
lydelse:

INNEHÅLL:

Företal sid. 3.

KAP. I.

Goda utsigter.

Arbetareinstitutets tillkomst och första studieår. — Början till det andra studieåret. — Motion om anslag hos stadsfullmäktige » 5.

KAP. II.

Anfall och strid.

Sammanträdet hos stadsfullmäktige d. 17 Nov. 1881. — Presidenten H. Forssells angrepp. — Mina svar derå. — Tidningspressens diskussion öfver ämnet. — Folkmötet i ridhuset vid Grefturegatan d. 27 Nov. — Omdömen af arbetareinstitutets åhörare. — Arbetareinstitutets kassakomité » 26.

KAP. III.

Sanningens seger.

Närmare vederläggning af presidenten H. Forssells anförande. — Tanke- och forskningsfrihetens princip i fråga om arbetsklassens upplysning. — Intrigspel om arbetareinstitutet. — Slutord » 123.
Rättelse och tillägg » 164.

Böcker utgifna på A. W. BJÖRCKS förlag:

ARNOLDSON, K. P., Unitarismens apostel. Fyra föreläsningar. 1882. 116 s. 1 kr. 50 öre.

»I detta arbete skildras unitarismens apostel, den berömde och öfver hela den bildade världen kände och högt aktade amerikanske religionsläraren W. E. Channing, en af de ädlaste karakterer och mest inflytelserika predikanter, den nyaste tiden har att uppvisa. Teckningen af den store mannens lif är utförd med mycken pietet och synbar kärlek för det afhandlade ämnet, och framställningssättet är i hög grad populärt. Hvarje för en sann och på den fria forskningens och fördragsamhetens grundval hvilande kristendom ifrande menniska bör ej underlåta att med sitt bibliotek införlifva denna bok, som är en värtalig protest mot den af de ortodoxe framkastade beskyllningen, att de unitariske kristne skrivit gudlösheten och religionsföraktet på sin fana.»

BARNEN PÅ STRANDVIK. Berättelse för flickor af *E. R.* Med flere illustrationer. 1881. 146 s. Kart. 1 kr. 50 öre.

»Det hemtrefliga, det i sann mening familjära hafva vi sällan funnit så uppfattadt och återgifvet för barn som just i denna skrift.»

BURNETT, F. H., På djupet. Roman. Öfversatt af Mina Bäckström. 1881. 281 s. 2 kr. 50 öre.

»Detta är en af de engelska noveller, hvars införlifvande med vår literatur kan anses vara en verklig vinst. En säker och fin karakters-teckning samt den få förf. gifna förmågan att blicka in i ett sjäslif och aktgifva på dess utveckling från osäkerhet och fattigdom till rikedom och klarhet utmärka förmånligt denna roman, och ingen, som börjat läsa den, skall utan djup och stigande rörelse kunna taga del af den hårda lott, hvarunder mångt armodets barn växer upp och formas till karakter. Hjeltinnan, en »gruftös» i en af Englands kolgrufvor, är en sannskyldig »diamant i stenkol», men kanske är det just den mörka infattningen, som ännu mer visar oss hennes ädelhet och höga värde. Säkert är, att ingen lägger denna bok åsido utan att tänka tillbaka på innehållet mer än en gång, ty utom det personliga intresse, som förf. förstätt att tillvinna sina diktade gestalter, har han vetat göra dem i smått till representanter af det moderna samhällets djupare behof och väldiga underströmning af nya krafter.»

CHICOT, Humoresker till lands och sjös. Svenskt original. 1882. 176 s. 2 kr.

»Stilen kraftig och hurtig, och i berättelserna enas humor med sund realism. Bokens läsning verkar som en sprittande bris, mängd med friskaste saltsjöstänk.»

van **DEWALL, JOHANNES**, Från mina kadettår.
Strödda blad. Öfversättning. Med 33 illustr. 1881. 136
s. 1 kr. 50 öre.

»Friska och muntrande skildringar ur kadettlivet, hvilka kunna
läsas med nöje af ung och gammal.»

von **FALKE, JAKOB**, Den moderna smakens hi-
storia. Med förf:s tillstånd öfvers. af Alfr. Svensson, Fil.
D:r. 1881. 300 s. 3 kr., inb. 4 kr. 50 öre.

»En bok, som för hvarje bildad man och qvinna skall vara af stort
intresse och är ett litet mästestycke i sitt slag.»

GIRARDIN, JULES, En försvunnen skolpojke. Be-
rättelse för ungdom. Öfvers. af Alfr. Svensson, Fil. D:r.
Med 30 träsnitt. 1880. 272 s. 3 kr.

»Vi vilja ej förhålla alla äfventyrslystna läsare af det yngre släktet,
att boken är särdeles underhållande och 'rolig'.»

HÆCKEL, ERNST, Naturlig skapelsehistoria. Öf-
versättning från originalets sjunde uppl. af A. F. Åkerberg.
Med 20 träsn. och 7 litogr. 1882. 560 s. 6 kr. 50 öre,
inb. 8 kr. 50 öre.

»I naturvetenskapens stolta historia under det 19:e seklet skall
namnet Ernst Hæckel nämnas vid sidan af en Charles Darwin, en
Wallace och en Virchow. Detta arbete, som i Tyskland upplefvat 7
dryga upplagor, har redan rykte om sig såsom »klassiskt», och detta
med rätta, ty näppeligen torde något enskildt naturvetenskapligt arbete
i samma grad som detta kunna sägas i en brännpunkt hopsamla och
dock så enkelt och klart framlägga hela den moderna naturvetenskapens
åskådning och resultat. Man torde ej heller i modern mening kunna
göra anspråk på att vara bildad, utan att känna till hufvudinhållet
i Ernst Hæckels naturliga skapelsehistoria. Det är mästarens herravälde
öfver materialet, som gjort att det ligger der ordnad och åskådligt i
öppen dag, så att en hvar, som är något försigkommen i att läsa och
tänka på egen hand, kan med båtad och nöje tillegna sig de vetan-
dets skatter, som här bjudas honom.

Öfversättningen, verkställd af den lika skicklige som samvetsgranne
litteratören A. F. Åkerberg, är mönstergill.»

KERFSTEDT, AMANDA, Vid vägkanten. Berät-
telser och skizzer. Första samlingen. 1880. 196 s.
2 kr.

»Innehåller sju smärre, med obestriddig talang skrifna berättelser,
utmärkta af en ren och sedlig anda, ett klart och vackert språk.»

MEYER, GUSTAF, Dikter. 1881. 172 s. 1 kr. 50 öre,
inb. i clothband 2 kr. 50 öre.

»Man bör med glädje helsa sången, äfven der han ej är af allra högsta och
rikaste art, endast han är sann och enkel. Och vi skulle vilja påstå, att Meyers
dikter ega dessa bestämningar

'Snödroppen' är ett intagande stycke, som skulle hedra hvilken skald som
helst. 'Nattviolen' har innerlighet, och 'I vildmarken' innehåller en vacker sym-
bolik. 'Makalös' och 'Ett riksråd' äro rätt ståtliga stycken. Författaren har
äfven i sitt dikthäfte inrymt ganska goda öfversättningar. Vi träffa här åtskil-
liga af Uhlands eviga mästestycken, såsom 'Riddar Paris', 'Don Massias', 'Graf
Eberstein' m. fl.»

Posttidningen (C. D. AF WIRSÉN).

MINNE AF DEN 20 SEPTEMBER 1881. 1881. 64 s. 1 kr.

Innehåller utförliga biografier af kronprinsen och kronprinsessan jemte
deras porträtt, porträtt af deras föräldrar, deras far- och morföräldrar, samt
vyer af Stockholms, Tullgarns, Karlshagens, Drottningholms och Mainaus slott.

MINNEN FRÅN DJURGÅRDSTEATERN. Teaterns histo-
ria, föreståndare, personal och repertoire, jemte karakteristiker, anek-
doter och reflexioner, samlade af en teatervän. Med 4 illustrationer.
1882. 237 s. 2 kr. 50 öre.

»En synnerligen intressant bok, som alla teatervänner böra förskaffa sig.»

POE, EDGAR ALLAN, Underliga historier. Med illustr.
Öfvers. Del. I och II. 1881. 8:o. 179 och 213 s. Hvarje del
1 kr. 50 öre. Komplet kart. 3 kr. 50 öre.

»Vänner af underhållande, spännande, ja till och med 'rafflande' lektyr få
här sitt lystmäte. Skatter, gömda af fribytare, hemlighetsfulla mord, märkliga
fall af skendöd, underbara färder i luftrymden, rysliga scener i inquisitionens
tortyrkammare — allt detta förekommer här i brokig vexling. I synnerhet är
det hemska, spöklikt skräckinjagande elementet rikligen representeradt. Att
emellertid dessa historier ingenting ha gemensamt med massan af underhaltiga
på spekulation hopsvarfvade alster i samma genre, därför har läsaren en borgen
i det verldsbekanta namnet Poe.»

SPENCER, HERBERT, Inledning till samhällsläran.
Öfvers. från »The study of sociology», nionde uppl., af Victor Pfeiff.
Del. I o. II. 1880. 1881. 206 o. 189 s. Hvarje del 2 kr. 50 öre.

»Spencer är ej allenast en författare, som det lönar mödan att lära känna,
utan jemväl en bland dem, om hvars ståndpunkt och åsigt ingen människa
med anspråk på gedigen bildning kan vara helt och hållet okunnig.»

WHITNEY, W. D., Språket, dess lif och utveckling.
Öfvers. och bearb., med förf:s tillstånd verkställd af Gustaf Stjern-
ström, Fil. Kand., E. o. Biblioteksamanuens. 1880. 328 s. 3 kr.

Af Kongl. Vetensk.-Akademien med Letterstedtska priset belönt öfversättning.
»Utan tvifvel hör detta arbete till det värdefullaste, som vår litteratur på
senare år införlifvat med sig.»

På A. W. BJÖRCKS förlag har utkommit:

HVAD SKALL MAN BLI?

Rådgifvare vid valet af lefnadsbana.

För den svenska ungdomen och dess målsmän af sakkunniga personer utarbetad under redaktion

af

L. A. Hubendick.

I. Den civile tjenstemannen.

144 s. 1 kr. 50 öre.

»Vi möta här en på vårt språk hittills saknad, men därför icke mindre värdefull vägledning för ynglingar vid val af lefnadsbana, så väl som för föräldrar en god handledning vid den svåra uppgiften att, med hänsyn till förmögenhetsvilkor, samhällsställning, begåfning och fallenhet, råda honom, hvilken väg han bör välja för att snabbast och säkrast vinna en ställning, som betryggar hans förvärf — en bland de viktigaste faktorerna i dagens rastlösa strid för tillvaron. Vi finna i denna del af arbetet i praktisk och åskådlig form redogjort för lönevilkor, kompetens och fordringar, i korthet *alla vägar på den civila tjenstemannabanan*, åt hvilka ynglingen har att vända sig. Första delen behandlar uteslutande »den civile tjenstemannen» och redogör med största noggranhet och sakkännedom för organisation och personal, antagningsvilkor och examensfordringar, tjenstgöring, lönevilkor, ferier och semester, afsked och pension inom de olika verken. Såsom prof på arbetets utförlighet kan nämnas att det upptager icke mindre än 4,600 olika tjänster på det civila området, hvaraf nära fjerdedelen i hufvudstaden. Materialet är till största delen hemtadt ur gällande författningar, instruktioner och reglementen.

Följande ungefär samma plan kommer red. att egna en särskild afdelning åt presten, läkaren, läraren, landtmilitären, vetenskapsmannen, konstnären och skriftställaren, teknikern, köpmannen och industriidkaren, sjömannen, landthbrukaren; såsom underafdelningar kommer dessutom egnas kortare uppsatser åt apotekarens, veterinärläkarens, landtmätarens, skogsingenjörens m. fl. befattningar.

Åt de *qvinliga yrkena* kommer att egnas en berättigad uppmärksamhet, betingad deraf att åt qvinnan numera är beredt ett betydligt större verkningsområde, der hon ofta sjelfständigt sköter befattningar, som fordom voro uteslutande förbehållna åt män.

Utgifvaren uttalar den förhoppning, som det föreliggande vackert utstyrda och redigt uppställda häftet ingalunda synes jäfva, att denna handbok skall blifva ett godt och tillförlitligt *vademecum* för föräldrar och målsmän samt för den uppväxande ungdomen, som befinner sig i det brydsamma stadiet af osäkerhet beträffande en allvarsam sträfvan efter passande lefnadsmål. Boken vill derjemte genom fullständigheten och mångfalden af sina uppgifter äfven blifva till tjenst för dem, som redan äro inne på en viss bana, men ännu icke hunnit förvissa sig om alla dess resurser och utvägar, fördelar och olägenheter.

Svarar arbetet i det följande mot hvad dess första del lofvar, så tyckes det långt bättre och på ett ojemförligt mera praktiskt sätt fylla sin uppgift än dussintals »rådgifvare för ungdom», »människans egna kraft», »vägen till rikedom» och hvad allt de mände heta. Och hvarföre? Endast därför att boken innehåller tillförlitliga *upplysningar* och icke endast välmenta råd; verkliga fakta och icke blott vishetsregler.»